

su bageri, mešalice za malter i t. sl. Istovremeno je projektovao planove za kanalizaciju reka, za saniranje močvari i za navodnjavanje izvesnih područja; — 10. Mnogo puta angažovan kao ratni inženjer, Leonardo na jednom listu naziva rat »Pazzie bestialissima«, što znači »najživotinjskija glupost«. I na jednom drugom mestu on beleži: »Svoj metod zadržavanja duže vremena pod vodom ne želim obelodaniti zbog lošeg karaktera ljudi koji bi na morskome dnu vršili ubistva, brodove odole bušili i posadu potapali«.

Alfred NICK

Porijeklo i osobine australijske urođeničke populacije i njene opće i zdravstvene civilizacije

Pretpostavlja se da su prvi prastanovnici Australije i Tasmanije došli u zabačeni kut zemlje prije nekih 10.000—20.000 godina, a po nekim izvorima i ranije, možda prije 100.000—200.000 godina, u doba dok je cijela Stražnja Indija zajedno s Malakom (današnjim Malajskim poluotokom), Malajskim arhipelagom (Indonezijom), južnim otocima Japana, te Novom Gvinejom, Australijom i Tasmanijom predstavljala jednu povezanu cjelinu, tzv. Austraziju, tek tu i tamo ispresijecanu relativno uskim morskim kanalima. Antropolozi smatraju da su već tada postojale četiri osnovne ljudske rase: Kaukazoidi, Mongoloidi, Negroidi i Australoidi. Pretpostavlja se da je izravni predak Australoida jedna posebna forma pračovjeka, tzv. Homo Wadjakensis, čiji su tragovi nađeni prije nekoliko decenija na otoku Javi. O tom pitanju nije nauka još izrekla svoj konačni sud. Isto tako nije još utvrđeno gdje i kada je taj pračovjek doživio svoju dalju evoluciju, ali se pretpostavlja da je njegova rasa bila proširena još u predglacijalnom periodu Pleistocena (staro kameno doba) u regionima Austrazije, te se elementi njegove rase mogu naći u ostacima nekih sačuvanih starih etničkih grupa jugoistočne Azije i Malaje, kao što su: Prae-Dravidi u južnoj Indiji, Vede na Cejlonu, Ainu u sjevernim dijelovima Japana, na Sahalinu i Kurilskim otocima, Sakai na Malaki, te neka izolirana plemena Melanezije i Malajskog arhipelaga.

Pod pritiskom hladne klime na sjevernoj poluci naše planete počele su se sa sjeverozapada i sjevera povlačiti mnogobrojnije i fizički snažnije nomadske grupe drugih rasa, posebno Kaukazoidi i Mongoloidi, prema toplijim krajevima jugoistočne Azije. Kako su nailazili na fizički slabije i nerazvijenije potomke Wadjaka, oni su ih — u borbi za lovišta — nemilosrdno uništavali i prisiljavali na povlačenje prema jugoistoku, a ostaci su bili s vremenom apsorbirani od kulturno jačih došljaka, sačuvavši manje—više izvjesne specifične rasne osobine sve do današnjeg dana.

Bježeći pred snažnijim populacijama Australoidi su se svim tada raspoloživim plovnim objektima prebacivali preko spomenutih morskih kana-

la na južnije otočne skupine i tako su se nakon vjerovatno par stoljeća našli i na tlu današnje Australije. Kakvi su bili ti plovni objekti, jasno nam govore i danas sačuvane splavi i čamci kojima se služe domoroci tih krajeva: to su splavi napravljene od kore drveta ili kanui, čamci, također sastavljeni od kore, sprijeda i straga vezani lijanama i lijepljeni ilovačom. I splavi i kanui pokretali su se ručnim veslanjem ili upotrebom koplja, pa u daljem razvoju i primitivnim lopatastim veslima. Pribrežna plemena, vična kretanju po moru, već su relativno davno poznavala i kanue na jedro koje je bilo istkano iz trave i lišća.

U to pradaavno doba dolaska prvih doseljenika Australija je imala vlažnu i toplu klimu i uslijed toga vanredno bogatu vegetaciju i faunu. Pored gigantskih paprati, tu se nalazila i druga bogata flora, od koje su do današnjeg dana sačuvani ostaci egzotičnog, samo u Australiji sačuvanog bilja. Bilo je i velikih ptica i gmazova koji su dosada potpuno izumrli.

Kao što je poznato glacijalna faza kasnog Pleistocena nije dugo trajala, svega nekoliko milenija. Po njenom prestanku počelo je — vjerovatno dosta naglo — otapanje leda na južnim rubovima zaleđene površine. Istovremeno, uslijed naglog hlapljenja leda, nastupile su stoljetne jake kiše koje su još više ubrzavale otapanje leda. Nivo morske površine naglo se diže i dolazi do dalekosežnih katastrofalnih poplava koje su u tradiciji čovječanstva ostale zabilježene kao »opći potop«. U općem porastu nivoa velikih oceana dolazi do prodora vode i među otočne skupine Austrazije, te do potapanja dalekih prostranstava u nižim pribrežnim predjelima toga arhipelaga, uslijed čega su čitavi dijelovi dotad povezanog kopna Austrazije došli pod vodu, a dotad uski morski kanali proširili su se do razmjera lokalnih mora (Sunda more, Tasmanijsko more), čime je Australija sasvim otcijepljena od Azije i pretvorena u samostalan izolirani kontinent.

Tu zatečena plemena prastanovnika ostala su otcijepljena od ostalog svijeta, a primitivna plovna sredstva onemogućavala su održavanje bilo kakve veze sa tada već vrlo udaljenim dijelovima njihove pradomovine. Vrlo vjerovatno je u svijesti tu nastanjenih Australoida ostalo zabilježeno i sjećanje na okrutne došljake sa sjevera i strah od progona i uništenja, pa im je i to oduzimalo volju za bilo kakav povratak.

Prolazili su vjekovi i tisućljeća i primitivni stanovnici Australije u toj dugotrajnoj izolaciji počeli su rasno i kulturno zaostajati u svom daljem razvitku. Na to se s vremenom nadovezuje i pogoršanje klimatskih uvjeta. Petim kontinentom počinje dominirati suha i topla klima. Stoljetne kiše su prestale, dolaze vrela tropska vjetrovi koji suše površinu tla pretvarajući ga u pijesak i nanoseći ga prema središtu kontinenta, gdje on zatrpava izvore žive vode i suši vegetaciju, od koje ostaje sačuvana samo oskudna, najotpornija flora. Cijela unutrašnjost Australije pretvara se u pustinju. Samo pribrežni krajevi uz morsku obalu zadržavaju bujniju vegetaciju, nešto više faune i uvjete za opstanak čovjeka, ali pomanjkanje bilo kakve veze s civilizacijama koje se pojavljuju i razvijaju na drugim kontinentima, posebno u Aziji, imalo je za posljedicu da su Australoidi u Australiji i na Tasmaniji ostali na stupnju civilizacije ranog kamenog

doba, u kojoj ih je zadesila elementarna kataklizma na svršetku Glacijala. Na tom stupnju civilizacije oni su ostali kroz čitavo to dugo vrijeme od daleke prethistorije do otkrića Australije krajem 18. stoljeća. I ne samo da su zaostali u daljem razvitku, nego su u mnogočemu pošli natrag. Pod utjecajem surovih klimatskih i drugih životnih uvjeta vratili su se još za koji stupanj niže, tako da su prilikom otkrića po evropskim moreplovcima, Cook-u, La Perouse-u i drugima, ocijenjeni kao »vjerovatno najprimitivnija živa rasa ljudskog roda s najnižom i najprimitivnijom civilizacijom«. Još poraznije mišljenje o njima imali su holandski i engleski moreplovci koji su već u 17. st. (1623. i 1688) slučajno pristali uz zapadne i sjeverne obale Australije i ne sluteći da je to jedan novi nepoznat kontinent, te su naišli na ljude koji su činili dojam »iskonskih barbar«, »najbjednijih ljudi na cijelom svijetu«, »nomada na najnižem stupnju ljudskog roda«.

Bilo bi svakako pogrešno ako bismo sve australijske urođenike svrstali u jednu jedinstvenu homogenu rasu. Antropolozi koji su proučavali australijske urođenike dijele ih u tri, sasvim jasno diferencirane grupe. To su: *Karpentarijci* na sjeveru kontinenta, najsirođniji s Malajcima, zatim *Murajanci*, već gotovo sasvim izumrli stanovnici Južne Australije, svjetlije puti i manjeg rasta od Karpentarijaca, i *Barinejci* koji nastavaju uglavnom krajnji sjeveroistok kontinenta sa izrazitim primjesama negrito osobina Melanezijaca (5, 12).

Prastanovnici otoka Tasmanije, kojih je nešto bilo ostalo sačuvanih do sredine prošlog stoljeća, danas su bez traga istrijebljeni; oni su predstavljali sasvim odvojenu rasnu grupu australoidne rase i o njenom porijeklu postoje dvije teorije: (1) da su se doselili na Tasmaniju preko australijskog kontinenta ili (2) da su doplovili na Tasmaniju izravno sa otočnih skupina koje se nalaze u južnom Pacifiku sjeveroistočno od Australije (29, 31). Ova druga teorija smatra se danas vjerodostojnijom.

Uprkos ovoj mnogomilenijskoj izolaciji moralo je nužno dolaziti do povremenih kontakata sa susjednim narodima i rasama. Vjeruje se da su prvi slučajni posjetioči, malajski i kineski ribari, dolazili u sjeverne australijske vode već prije nekoliko stoljeća, pa su se tom prilikom sretali s nekim urođeničkim plemenima. Dublje na kopno nisu zalazili, jer nisu bili opremljeni za borbu s divljim urođenicima, u kojih je tada vladao i običaj kanibalizma, a odbijala ih je i negostoljubiva priroda tih krajeva i oskudica privlačnih plodova i hrane i drugog interesantnog plijena koji je privlačio npr. španske moreplovice u novootkrivenoj Americi.

Ipak, niti slučajni i kratkotrajni kontakti urođenika s došljacima iz daleke Azije, Malaje i Melanezije nisu ostali bez posljedica. U anatomske i rasnom tipu australijskih urođenika koji su nastanili priobalna područja sjevernog dijela kontinenta od vremena Pleistocena pojavila su se neka rasna obilježja tih slučajnih došljaka iz jugoistočne Azije i Melanezije, dokaz da su oni iskoristili — milom ili silom — izvjesno slobodnije ponašanje i naivnost urođenika i ostavili ondje svoje potomstvo, što je unekoliko utjecalo na razvitak rasnih specifičnosti stanovnika tog dijela Australije.

I u rukotvorinama i običajima nekih urođeničkih plemena ostali su tragovi nekih predmeta i motivi kakvi se mogu naći samo u krajevima jugoistočne Azije i na otočnim skupinama zapadnog Pacifika, pa nema sumnje da su primljeni od slučajnih došljaka u kratkotrajnim kontaktima, a ipak dovoljnim da ih divljaci na Petom kontinentu uoče i usvoje.

Kasnije ćemo vidjeti da su ti kontakti s povremenim došljacima bili presudni i za import izvjesnih bolesti koje su docnije postale endemske među australijskim urođenicima.

Životni uvjeti urođenika

Po nekim procjenama urođenička je populacija Australije prije dvije stotine godina, u vrijeme otkrića po Cook-u, brojala cca 300.000 stanovnika koji su bili podijeljeni u 500—600 plemena. Nemilosrdnim istrijebljenjem te populacije koje su vršili prvi doseljenici, od kojih su mnogi bili deportirani najteži zločinci iz Engleske, smanjio se broj urođenika do kraja 19. st. na jedva 70.000. Odonda su uvedene stroge mjere, a urođenici stavljeni pod zaštitu države i smješteni u rezervate, gdje se slobodno mogu razvijati, pa je od početka 20. st. njihov broj opet u porastu. No, uporedo s tim javlja se i miješanje urođenika s drugim rasama širom Australije, tako da sve manje ima »čistokrvnih« aboridžina, a povećava se broj mješanaca. Tako, 1947. g. ima svega oko 74.000 registriranih urođenika, od toga nepunih 47.000 »čistokrvnih« i oko 27.000 mješanaca, a god. 1960. registrirano je oko 100.000 urođenika (15).

Značajniji urođenički rezervati raspoređeni su uglavnom u sjevernom i centralnom dijelu kontinenta, napose u Kimberley-u, Arnhemovoj zemlji, u istočnom dijelu Velike Zapadne Visoravni i uz zapadnu obalu poluotoka Cape York. Osim ovih velikih rezervata ima još oko 125—130 manjih po ostalim dijelovima Australije, a izvjestan broj urođenika, posebno mješanaca, živi danas i u većim i manjim naseljima širom kontinenta, gdje se postepeno uključuju u civilizirani život.

Nas na ovom mjestu, naravno, interesiraju prvenstveno oni urođenici koji žive još u uvjetima svoje praiskonske civilizacije, pretežno na stupnju ranog kamenog doba, jer su tu ostale sačuvane njihove rasne osobine, shvatanja i običaji. Do njih je prilično teško doći, jer je čak i na službenim i turističkim kartama Australije ubilježena pored lokacije nekih urođeničkih rezervata napomena: »Putnicima nije dozvoljen prolaz«, a policijske stanice u rezervatima i oko njih na krajnjim punktovima komunikacije vode strogu evidenciju o osobama koje sa specijalnom dozvolom ulaze u rezervat i traže ih avionima ili patrolnim kolima ako se do određenog vremena ne jave u nekoj stanici pustinjačke policije.

Četiri su osnovna elementa o kojima zavisi život aboridžina, a to su: klima, oskudica vode, izvori hrane i praznovjerje naslijeđeno od pradávnih vremena koje urođenicima nameće njihova religijska shvatanja, običaje, međuljudske i međuplemenske odnose.

Klima Australije uslovljena je njenim geografskim položajem (10—45° južne širine), kao i reljefom tla. Cio kontinent otvoren je s jedne strane prema ekvatorijalnim morima, a s druge strane prema antarktičkim vjetrovima, uslijed čega su klimatski uvjeti vrlo nepovoljni i pogoduju formiranju prostranih pustinja na cijelom centralnom, jugozapadnom i zapadnom dijelu kontinenta.

Vegetacija je u svim tim predjelima vrlo oskudna i degenerirana, a jedino planinski krajevi jugoistoka imaju veće komplekse šuma i drugih poljoprivrednih kultura.

Vodoopskrba na takvom terenu svakako je karakterizirana krajnjom oskudicom vode, naročito u onim područjima gdje se nalaze urođenički rezervati. Povremene oborine, vrlo neujednačene, vrlo brzo hlape na jakom suncu, te se ne zadržavaju dugo na površini tla. Priobalnih cca 25.000 kv. milja na sjeverozapadu i sjeveroistoku kontinenta ima prosječni godišnji talog 1500—2000 mm vode, jugozapadna Tasmanija i uski priobalni pojas na sjeveru nešto manje (1000—1500), a najveći dio kontinenta samo 250—1000 mm, dok u pustinjama južnog i zapadnog dijela unutrašnjosti ima manje od 250 mm. Bilo bi međutim, pogrešno misliti da je Australija nekakav »suh« kontinent. Naprotiv! U utrobi zemlje nalaze se i danas ogromne rezerve arterske vode koja je tu ostala sačuvana kad su žarki vjetrovi zatrpali pijeskom površinske vode. Od ukupno blizu tri miliona kv. milja, koliko iznosi površina Australije (uključivo Tasmaniju), samo šest najvećih arterskih bazena zapremaju više od jedne trećine, dok preostalih pet malih bazena čine još oko 50.000 kv. milja. Međutim, eksploatacija arterskih bazena zahtijeva specijalnu tehničku opremu, te stoga ne dolazi u obzir za vodoopskrbu urođeničkih plemena, čak ni ako bi država za njih uredila arterske bušotine, jer se većina urođeničkih rezervata nalazi upravo na »suhim« terenima, van područja arterskih bazena. Zbog toga za urođenike dolaze u obzir slijedeći načini vodoopskrbe:

1. Pronalaženje živih vrela i lokvi, skrivenih duboko u špiljama i pećinama, uobičajeno je u nekim brdovitim krajevima. Ti su pećinski izvori vrlo pouzdani i oko njih se u vjekovnoj tradiciji isplelo vjerovanje u nadnaravna bića, toteme, zaštitnike plemena.
2. Kopanje površinskih jama u tlu sve dok se ne dođe do vlažnijih dubljih slojeva, gdje je sačuvana rezerva površinske vode, vrši se u koritima presušanih rijeka ili na pjeskovitom terenu.
3. Korišćenje znatnih količina vode sačuvane u sokovima i korijenju nekih australijskih biljaka ili u nektaru stepskog cvijeća dolazi u obzir u stepskim krajevima. Naročito je cijenjeno drvo baobab i korijenje nekih degeneriranih vrsta eukaliptusa. Njima se služe ratnici na svojim pohodima, kao i lovci kad čitave dane provode u potrazi za lovinom. Oni iz zemlje izvade komad korijena i nose ga sobom, kao što u nas nose čuturicu s vodom.

4. Nemale količine noćne rose hvataju se noću na lišću i stablima oskudne pustinjačke flore, te ju urođeničke žene pred zoru pažljivo skidaju i u posudama donose svojoj porodici.

Iz ovoga je jasno vidljivo da urođenici dolaze do neophodne količine vode za piće tek uz najveće napore, često i nakon višednevnog traganja, pa je razumljivo da tu teško dobivenu malu količinu vode štete isključivo za piće. Hrana, ukoliko se ne uživa sirova, samo se peče na vatri ili na užarenom kamenu, a ne kuha se, dok za druge, npr. higijenske potrebe njena je primjena nepoznata. Stoga je lična higijena urođenika na neobično niskom stupnju, na šta ćemo se još osvrnuti, kada bude riječ o patologiji urođenika.

Ipak nas mora iznenaditi jedna manje poznata činjenica: australijski urođenici po'lažu veliku važnost na kvalitet pitke vode. Otkrivene izvore i druga nalazišta vode oni brižljivo pokrivaju granjem i kamenjem radi zaštite od zagađenja od strane životinja. Podzemne iskopine vode zatrpavaju granjem, kamenjem i pijeskom, a vodu nikada ne piju iz postojeće lokve, nego u nenoj blizini izdube jamu u pijesku, te čekaju dok se voda iz lokve profiltrira kroz pijesak do jame da bi bila zdraviija za piće. Ovaj primitivan način filtracije vode u punom je skladu sa zahtjevima suvremene higijene. U australijskih aboridžina on nema naučne osnove, nego se zasniva na mnogotisućljetnoj empiriji.

Nestašica vode često prisiljava urođenička plemena da mijenjaju boravište i da iz sušom pogođenog predjela premjeste svoje boravište u drugo manje sušan kraj. U toj potrazi za vodom ljudi obično pate od jake eksikacije i strahovito omršave. Ipak, čini se da su se urođenici Australije kroz svoju prethistoriju postepeno adaptirali na takav opstanak, te im je u težim situacijama dovoljna tako mala količina vode koja je daleko ispod minimuma potrebnog nama Evropljanima. Vierovatno kod toga igra ulogu smanjena transpiracija i prema tome štedljivo gospodarenje primljenom količinom vode.

Ishrana urođenika nije možda uvijek tako problematična kao vodooskrba, ali je vrlo oskudna i nekvalitetna, a potraga za hranom je onaj vječiti agens koji aboridžinima nameće nomadski način života.

U stvari, australijski urođenici su — poput svojih davnih pređa u predglacialno kameno doba — još i danas lovci koji u potrazi za lovinom sele s jednog mjesta do drugoga, prateći u stopu divljač koja im služi za hranu, a to su uglavnom razni tobočari (klokani i volabi), kao i zečevi kojima obiluje australijski kontinent, pa i njegovi pustiniški regioni. No, nije lovac uvijek u mogućnosti da uhvati ovu veću lovinu, pa ga glad i vjekovna tradicija goni da hvata sve živo, pa tako: vjeverice, razne ptice, miševe, zmije, žabe, ribe, člankonošce, crve.

Rodovskim uređenjem izvršena je u plemenu, podgrupi, porodici podjela dužnosti. Lov na životinje stvar je muškaraca, kojima u tom poslu pomažu muška djeca, a traženjem biljne hrane, raznih plodova, korije-

nja, sjemenja stepske trave, lišća, kao i vode za piće bave se žene koje već u ranu zoru kreću u potragu za oskudnim vegetabilnim zalogajem (22).

Kao što biva u svim rodovskim zajednicama, ulov što ga donesu muškarci ili ženski članovi podgrupe ili porodice dijeli se u kolektivu po strogo određenom ključu. Prvo se namire starci i starice, a tek ostatak se dijeli ravnopravno među lovce i njihove pomagače. To osobito važi za krupni ulov, ali urođenik nikad neće zanemariti svoje roditelje i roditelje i braću svojih žena, a sam će se zadovoljiti biljnom hranom ili sitnim ulovom (crvi i sl.) ili utrobom.

Ulovljena se životinja opari nad plamenom da se spale dlake, iznutra se izvade crijeva i utroba, a zatim se meso peče na vatri ili na užarenom kamenu. Od biljki se plodovi i lišće jedu prijesni, a ostali se dijelovi (stabljika, korijenje, sjemenke) usitne pomoću kamenog pribora, umijesi se pogača i peče u vreloom pepelu ili pod vreloom kamenom.

O ostacima kanibalizma bilo je dosta spornih nagađanja, ali se većina autora slaže u tome da su neka plemena, osobito na krajnjem sjeveroistoku kontinenta (možda pod utjecajem iz Nove Gvineje), okvalificirana kao kanibalska. Postoje tri osnovna oblika kanibalizma:

a) *Infanticid* je običaj raširen u raznim dijelovima kontinenta da se pojede dijete koje je nepoželjno rođeno. U gozbi učestvuje i majka, jer se taj običaj zasniva na pojmovima o reinkarnaciji (26).

b) *Burijalni kanibalizam* (u južnom Queensland-u) također se zasniva na reinkarnaciji, te se stoga pojedu neki dijelovi tijela umjesto da budu sahranjeni, da bi snaga i vještina ruku, nogu i bedara prešla na učesnike gozbe

c) *Dijetalni kanibalizam* događa se na svečanostima kada iznada nakon magijskog obreda nastupi opća ekstaza, u kojoj dolazi do ubijanja jedne ili više osoba (najčešće zarobljeni neprijatelj), a zatim ih preživjeli učesnici svečanosti pojedu.

Čini se, međutim, da kanibalizam nikad nije bio odraz gladi i oskudice hrane, nego vjerskih predrasuda i utjecaja crne magije (20, 21).

Religija australijskih urođenika, vraćanje i magija

U životu australijskih urođenika religija igra vrlo značajnu ulogu. Kao u svih naroda na niskom stepenu civilizacije, ona se zasniva na kultu nadnaravnih bića kojima plemenska predaja pripisuje izvjesnu ulogu u postanku plemena, njegovoj zaštiti i održanju. To su dakle, uglavnom, totemi, njihove sjenke i »dusi—djeca« koji žive u naročito posvećenim skrovitim mjestima u pećinama, podzemnim vreloom, ili na visovima, u riječnim isušanim koritima, šumama, pješćanim pustinjama, ili sprudovima. Urođenici kojiput vjeruju da su ta nadnaravna bića došla odnekud izdaleka, sa sjevera, sa otoka ili s mora, sama ili (kao »Majka stvoriteljica« — majka plodnosti) u pratnji svog muža, da su imali potomke

koji postadoše praocima i herojima svoga plemena, njegove postojbine, jezika i običaja (11).

Aboridžini zamišljaju svoje toteme često kao živa bića. Osobito se često spominje totem »Zmije—duge« (Rainbow serpent) (9), nešto poput našeg Ilije Gromovnika, kojoj se urođenici za vrijeme velike suše obraćaju preko svojih vračeva s molitvom da donese kišu. Neki totemi, opet najčešće u obliku zmije, stvaraju pećine i duboke pećinske izvore i jezera, a na javi se mogu pojaviti prurušeni u bisernu školjku, ili kvarc, ili opal.

U principu, urođenici svoju religiju i sve njene detalje čuvaju kao posvećenu tajnu s kojom se nikad ne upoznaju došljaci, pa ni vlastite žene, a mladić prima poduku o tajnama religije i plemenskog totema tek onda kada se (otprilike u doba puberteta) posvećuje za muškarca. Pa ni svi odrasli, već posvećeni muškarci ne mogu saznati sve tajne religije, posebno magije, nego je to dostupno samo plemenskim vraćima i medicinanima — »doktorima«. Oni su neke vrsti svećenici svoga plemena i za tu svoju funkciju posebno se pripremaju kroz niz godina, prolazeći kroz vrlo teške i mukotrpne fizičke patnje i psihičke — da tako kažemo — duhovne vježbe.

Jedno od temeljnih religijskih vjerovanja velike većine urođeničkih plemena jest — pored kulta totema — kult predaka i vjerovanje u reinkarnaciju kao jednu formu besmrtnosti bića. To može u većini dosad poznatih slučajeva kanibalizma objasniti njegove motive. Urođenici kani-bali, uživajući neke dijelove tijela žrtve, žele time naslijediti njenu snagu i moć, žele se u neku ruku svojim bićem uklopiti u tok njene besmrtnosti (20, 21).

Spomenuti elementi urođeničke religije nalaze svoju realizaciju i u mnogim pojavama svakodnevnog života, napose u tumačenju snova, mitova i legendi, u urođeničkoj muzici, pjesništvu, kao i u ritualnim plesovima, od kojih je najpoznatiji i po australskom kopnu najrašireniji ples »corroboree«, a posebno u njihovim likovnim ostvarenjima.

Likovna ostvarenja susrećemo svagdje gdje žive ili se kreću aboridžini. Najznačajniji su svakako mistični crteži koji su pronađeni duboko u špiljama i jamama što ih urođenička plemena smatraju sjedištima svojih plemenskih totema. Za bijelog čovjeka oni su vrlo mistični, jer urođenici strogo čuvaju tajnu njihova značenja, ali jedno je sigurno: da su ta ostvarenja u neposrednoj vezi s njihovom religijom i s mitovima i legendama iz pradavne prošlosti, »kad su plemenski totemi i njihova dusa—djeca stvarali temelje dotičnog plemena«.

Plemenski vračevi i medicinmani — »doktori« jedini su autentični poznavaoци i interpreti tih mističnih religijskih crteža i oni se njima služe u vršenju svoje dužnosti vraćanja, liječenja, dozivanja kiše, bolesti i smrti i suzbijanja crne magije neprijateljskih vračeva.

Osim spomenutih crteža urođenici poznaju i obilno se služe i mnogobrojnim drugim likovnim ostvarenjima, raznim predmetima načinjenim od

drveta, kamena, trske, trave, kože i krzna ubijenih životinja ili od kose, skalpa ili kosti ubijenog ili umrlog čovjeka. Ti predmeti su najčešće ukrašeni šarama ili ornamentima koji imaju tačno određeno simboličko značenje ili prikazuju likove totema, mitoloških stvorenja, a služe urođeničkim vračevima za izvođenje magije i vraćanja. Evo nekoliko primjera:

1. Kristal kvarca, utaknut u vrh bambusova štapića, u čijoj se srži nalazi krv, služi kao amajlija za uspješan lov i ribolov u kraju oko Cape Bedford-a u Queensland-u;

2. Palica nazvana Dungi, išarana sličnim ornamentom, upotrebljava se u Zapadnoj Australiji kao sredstvo za vraćanje;

3. Crvene sjemenke biljke zvane »Jequirity« (Abrus precatorius = pateroster grašak), utaknute u komad eukaliptusa, nosi čovjek na potiljku kao znak da se sprema na osvetu smrti svoga srodnika — uobičajeno je na južnim obalama Karpentarijskog zaljeva;

4. Polumjesečasta amajlija napravljena od ljudske kose i pokrivena perjem nosi se kao osvetnički znak u plemenima Centralne Australije;

5. Palica od drveta ili češće od ljudske kosti s privjeskom od struka ljudske kose, nazvana »death pointer« ili »illness pointer« (pokazivač smrti odn. bolesti), igra vanredno značajnu ulogu u izvršenju crne magije, specijalno u predjelima zapadnog Queensland-a.

Najpoznatija nalazišta totemskih aranžmana, izrađenih iz kamenih stijena (22), imaju oblik niskog zida ili kamenja, naslaganog u krugu oko nekog groba; otkrivena su u dolini Clarens River-a u Novom Južnom Wales-u. U Centralnoj Australiji, u plemenu Aranda (Arunta) oni služe čovjeku kao zaštita od očekivanog napada nevidljivog neprijatelja, a u plemenima oko planine Flinders Range blizu Adelaide u Južnoj Australiji zidovi zvani »nambi« služe medicinmanu da saobraća s duhovima. Oko Finke Rivera, jugozapadno od Alice Spring-a u Centralnoj Australiji, upotrebljavaju se kameni aranžmani koji simboliziraju tamošnji plemenski totem, jednu vrstu australskog udava, Carpet snake iz grupe neotrovnih boida, za koju predaja kaže da je stvorila vrelo Welida u stijeni planine Macdonnell. Interesantna nalazišta kamenih aranžmana otkrivena su još na poluostrvu Cape York, zatim u Kimberlay zemlji i u špiljama Durham u jugozapadnom dijelu Queensland-a.

Magija i vraćanje u širem smislu predstavljaju u primitivnih urođenika neku vrstu saobraćanja s božanstvima i njihovo angažiranje za postizanje određenih mističnih radnji. U australskih urođenika mogu se razlikovati uglavnom dvije vrste magije: »bijela«, u društvenom smislu »konstruktivna« i prihvatljiva, i »crna« — štetna i ubitačna magija koja ipak ne mora biti bezuvjetno i antidruštvena (3).

Organizatorom i »majstorom« — velikim magom magije može se smatrati jedino specijalno kvalificirani vrač — medicinman, ali izvršilac rituala vezanog uz magiju može biti bilo koji čovjek, pa i žena ili dijete koje

dobiva potrebne pouke i naloge od vrača i po potrebi se podvrgava specijalnim postupcima koji ga dovode u odgovarajuće psihičko stanje trasa, potrebnog za izvršenje čina. Neki magični rituali (npr. otmica žrtve i njeno vraćanje u selo neprijatelja) vrše se grupno po direktivama vrača. Svaka magija ima određeni cilj, namjeru. To dakle nije religija, mit, legenda, predaja, dogma, nego od vrača svjesno smišljena aktivna radnja koju izvodi vrač sam ili, pod njegovim utjecajem, neki od pripadnika plemena. Stoga magiju ne treba poistovjećivati s religijom. Za efikasno izvođenje magije moraju postojati tri suštinska elementa. To su:

1. Instrumenti magije, predmeti ili bilo što što pripada osobi na koju se želi primijeniti magija, npr. opis te osobe, snovi o njoj, tjelesni miris, trag.

2. Obred (ritual) magije. To je stav prema instrumentu magije i postupci koje izvodi osoba, izvršilac magije.

3. Verbalni elementi magije, bajanje i čaranje. To je izgovaranje ili pjevanje čarobnih riječi, a vrši se nad instrumentom magije i ima presudan utjecaj na izvršioca magije.

Po svom sadržaju i namjeni magija ima tri oblika:

a) Produktivna, koristonosna magija. Ovamo spada: magija za uspjeh lova, skupljanja hrane, ribolova, za dozivanje kiše i pronalazjenje vode, kao i ljubavna magija za osvajanje simpatije voljene osobe.

b) Protektivna, zaštitna magija. Ovamo spada:

— Magija za odvrćanje ljubomore ili svađe;

— Magično vraćanje za utvrđivanje krivca nečije smrti, ubojice, protiv koga će se onda usmjeriti osveta oštećene porodice ili plemena;

— Magija za suzbijanje druge štetne magije neprijateljskog vrača, nešto što bi odgovaralo odvrćanju uroka u našem narodu;

— Magija za odvrćanje nesreće, izvodi se prije polaska na daleki put, ili u ratni pohod, ili u osvetnički pohod;

— Magija da se izigraju neprijatelji;

— Za nas najinteresantnija je magija s kurativnom intencijom; ova je vrsta protektivne magije najraširenija gotovo u svim plemenima, a izvodi je najčešće medicinman, ili neka žena vješta upotrebi ljevakovitih sredstava, izvodeći magični ritual kao pomoćno sredstvo uz primijenjeni lijek.

c) Destruktivna magija javlja se u dvije varijante, kao:

— Magija za izazivanje bolesti; i

— Magija za izazivanje nečije smrti.

Objekte varijante mogu donekle poistovijetiti s našim urokom, samo se sredstva kojima se služe australijski urođenici razlikuju od našeg uroka.

Najraširenije i najpoznatije sredstvo za izvođenje ovih dviju varijanti destruktivne magije je znameniti death—pointer (pokazivač smrti), odnosno illness—pointer (pokazivač bolesti) koji se u rukama vrača usmjerava u pravcu osobe ili porodice kojoj se želi nanijeti šteta po zdravlje ili život, najčešće iz osвете za nanesenu ili skrivljenu povredu ili smrt. Ritual izvodi sam vrač uz učešće zainteresirane osobe ili kolektiva, ali uvijek diskretno, noću, iz zasjede, ili iz veće udaljenosti, da žrtva ne osjeti šta joj se sprema.

Dr John Cowte iz Sydney-a, neosporno danas najautoritativniji poznavalac urođeničke medicine, kome lično zahvaljujem niz važnih informacija o ovoj temi, navodi da se vrač izvršilac osвете u nekim plemenima zove »đamba« (duh koji donosi bolest). U nekim drugim plemenima, po istom autoru (Cowte J.: Aboriginal medicinman. Sandorama »Sandoz« 1965) (7,25), postoji vjerovanje da u tijelu vrača živi mala životinja koju urođenici zovu »mabamby«; ona ima »mlade« i vrač može iz svog tijela otrgnuti takvo mladunče mabambija i baciti ga pomoću death—pointera na drugo takvo sitno biće t drugom čovjeku ili vraču da ga ubije ili da mu paralizira moć.

S medicinskog gledišta interesantna su još dva rituala crne magije koji svjedoče o tome do koje mjere mogu biti surovi i smrtonosni ritualni zahvati urođeničkih vračeva. To su:

— Magično uklanjanje gojaznosti (vađenje sala), i

— Vađenje ili krađa krvi i duše.

Vađenje sala sa omentuma ili s bubrega vrši se formalnom operacijom žrtve, a rašireno je posvuda među australijskim urođeničkim plemenima širom kontinenta. Posebno odabrana grupa izvršioaca uputi se noću u kamp žrtvinog plemena i sasvim nečujno se prišulja žrtvi, omami je i izvuče iz kampa. Zatim se žrtva »uspava«, ili se »pjevanjem dovede u besvjesno stanje« i nakon toga se napravi trbušni ili bubrežni rez, kroz koji se izvadi salo. Rana magičnim postupkom zacijeli, tako da — kako autori opisuju — ne ostane vidljivi trag operacije, nakon čega se žrtva ponovno privodi svijesti i — na sličan način kao prilikom otmice — vrača se u kamp, ali u stanju retrogradne amnezije u pogledu izvršene operacije. Poslije približno tri dana zahvat bez izuzetka završava smrću žrtve. Pitanje je, naravno, da li se u ovom magičnom ritualu stvarno izvodi rez kože i odakle potječe salo koje je vrač navodno izvadio iz trbuha odnosno bubrega, ali je činjenica da se ovaj ritual najčešće izvodi da bi se dokazala čudotvorna moć plemenskog vrača.

Krađa krvi i duše uobičajena je na sjeveru Australije, u Arnhem-zemlji. Otmica žrtve iz kampa vrši se na isti način kao kod prethodnog rituala »uklanjanja gojaznosti« i, pošto se žrtva onesvijesti, vrač razreže kožu između dvaju rebara, uvuče u grudnu šupljinu svoje prste i rastrga žrtvino srce. Kad srce prestane kucati, smatra se da se je »duša odvojila od tijela«, i to se zove »krađom duše«.

Oba ova rituala po preciznoj orijentaciji izvršilaca magije u pogledu anatomije utrobe i srca ukazuju da ovi okrutni rituali imaju svoj izvor u kanibalskim ritualima predaka. No, ima još jedno obrazloženje: da je poznavanje anatomije u neposrednoj vezi s ritualima sahrane odnosno mumifikacije leša koja je uobičajena u mnogim plemenima.

Magični elementi urođeničke medicine

U prethodnom poglavlju upoznali smo se s nekim osnovnim elementima urođeničke religije i tom prilikom smo mogli uočiti izvjesnu vezu religijskih vjerovanja i predrasuda s vještinom vraćanja i magije koja dominira duševnim životom australskih urođenika.

Vidjeli smo također da su vraćanje i magija koncentrirani u rukama vračeva, medicinmana, narodnih vidara koji se za taj poziv posebno pripremaju kroz niz godina, a ostali pripadnici plemena, muškarci ili žene, učestvuju u magijskim obredima i ritualima bilo kao naručioc, ili kao žrtve, no najčešće kao izvršioc po direktivama vrača.

Konačno smo sagledali i izvjesnu, vrlo jasno izraženu povezanost magijskog rituala sa urođeničkom pučkom medicinom, bilo da je ritual namijenjen zaštiti života i zdravlja, ili njihovom uništenju izazivanjem bolesti i smrti, bilo da ritual po svojim neposrednim posljedicama ima direktni ili indirektni odraz na zdravlje i život žrtve.

Ako dakle imamo u vidu tu vrlo mnogostruku povezanost magije i urođeničke medicine, bit će nam jasno da se u ovoj potonjoj najčešće, i prije svih drugih utjecaja i faktora, pojavljuju magični elementi kao dominantan metod medicinskog rada urođeničkog pučkog vidara—medicinmana, pa ćemo pokušati ovdje bar letimično da ih upoznamo.

Magični su elementi urođeničke medicine vezani uz neke ključne momente ljudskog života, od rođenja do smrti, oni dakle prate čovjeka kroz sve životne faze.

Porođaj djeteta po vjerovanju aboridžina nije uvijek poželjan i — kolikogod su inače urođenici (bez razlike spola i životne dobi) izvanredno nježni i pažljivi prema svojoj djeci i unučadi — ta se ljubav odraslih odnosi isključivo prema djetetu koje se rodilo kao »poželjno«. Rode li se npr. dvojci, ono koje je drugo po redoslijedu rađanja, ili od para ono koje je djevojčica, ili ako slijedeće dođe na svijet u prekratkome razmaku iza ranije rođenog dok ga majka još doji, ili ako se rodi dijete koje je u vrijeme trudnoće zadavalo majci suviše velike teškoće, onda se takvo dijete smatra »nepoželjnim« i prema njemu se primjenjuje infanticid, jedna vrsta kanibalizma, s kojom smo se već upoznali u prvom poglavlju (26, 27).

U nekim plemenima uobičajena je amputacija majčinih mamila, ako treba da se spriječi dalje dojenje djeteta koje treba da umre.

Konačno treba napomenuti da je u nekim plemenima uobičajen **pobačaj** koji se ponegdje (npr. u Port Jackson-u oko Sydney-a) vrši vrlo surovo. Po izvještaju David Collins-a, suca ratnog suda 1786—1798, žene koje se time bave izazivaju pobačaj snažnim gnječenjem trbuha, pri čemu je pored čeda u maternici najčešće umirala i majka.

U Queensland-u je W. E. Roth opisao abortuse izazvane omotavanjem debelih povijuša oko trbuha trudnice uz istovremeno gnječenje lakše dostupnih dijelova fetusa.

Razumije se da u primitivnim životnim uvjetima urođenika nerijetko dolazi do uobičajenih komplikacija porođaja zbog disproporcije između veličine čeda i zdjelice, uslijed čega obično strada i čedo i roditelj. Do gađaju se i slučajevi traumatizacije čeda intrauterino ili za vrijeme partusa, no općenito uzevši aboridžinske žene rađaju relativno lako i odmah nakon poroda nastavljaju svoj svakodnevni rad i zanimanje, noseći čedo u vreći na leđima.

Djeca koja prežive svoj prvi kritični susret s plemenskim praznovjermem imaju dalje uglavnom sretno i bezbrižno djetinjstvo pod okriljem roditelja i plemenskih staraca. Žive u kolektivu zajedno sa ostalom djecom i pripremaju se za svoje dužnosti kad odrastu: djevojčice već zarana pripremaju hranu dječacima i pomažu majci, a dječaci se uz odrasle lovce uče lovu, u čemu znaju biti vrlo vješti i korisni.

Okolo desete godine života dječaci se počinju pripremati za slijedeći značajan moment u životu, a to je:

Inicijacija (posvećenje). Dječak, pripremajući se da postane muškarac, mora se naviknuti da podnosi rane, bol, glad i žeđ, da gleda krv, da se bori s vršnjacima, da učestvuje u lovu i da rukuje oružjem. Kad dođe čas posvećenja, on prima postepeno i dio pouka o totemskim tajnama svog plemena, podvrgava se razmišljanju u samoći uz žeđ i glad, onda ga uvedu u krug muškaraca, gdje mu vrač ostrim kamenom usijeca rezove u kožu koji obilno krvare, a da ne zarastu per primam, posipaju se vrelim pepelom od eukaliptusa, pa se kasnije stvore opsežni keloidi po leđima i po licu koji služe pravom muškarcu na ponos. Konačno vrši se **obrezivanje**. U australskih urođenika poznata su dva tipa obrezivanja. Prvi je **cirkumcizija**, tj. pravljenje reza u prepuciju i njegovo izvrtanje uz grubo gnječenje, uslijed čega dosta brzo prestaje krvarenje. Vršiti se u dobi 8—11 godina i smatra se obaveznim ritualom za svakog mladica. — Drugi tip obrezivanja je **subincizija**: ostricom kamena prave se kratki uzastopni rezovi na donjoj strani penisa uzduž uretre sve dok se ne pojavi uretra. Subincizija se u duhu magičnog ceremonijala smatra višim stepenom posvećenja. Bez nje se muškarac ne smije ženiti, te se ona vrši u dobi sazrijevanja za brak, tj. između 15. i 16. godine života.

Dr John Cowte iznosi zanimljivu činjenicu da sve vrste tobočara imaju po sredini rascijepljen penis, pa urođenici vrše mladiciima subinciziju da bi se što više približili tobočarima. To je svakako jedan dokaz više da rituali obrezivanja i subincizije imaju magičnu osnovu (8).

Poseban ritual primjenjuje se prilikom posvećenja za vrača (10). Kandidat se podvrgava simboličkim procedurama preobražaja iz običnog čovjeka u mrtvaca, koga tobože proguta »zmija—duga«. Vrač zatim zmiji donese hranu, a ona zauzvrat »povrati« kandidata, ali ne u prvobitnoj veličini, jer je on u međuvremenu postao »beba«, pa ga vrač izlaže žaru vatre, uslijed čega »beba« naočigled okupljenih plemenskih vračeva sve više raste i konačno se pojavi u svojoj prirodnoj veličini. Sada stari vrač pomoću školjki i oštrih kamenih pločica izvodi komplicirani simbolički ritual nad kandidatom: premazuje ga crvenom glinom, »lomi« mu kičmu i zglobove i svaku takvu tobožnju povredu markira jednom pločicom. Nakon toga stavlja mu školjke u usta, u uši i na čelo, pa ga tako ponovno »oživljava« i vrača ga »posvećena« u njegov kamp, gdje novi »doktor« priča okupljenim suplemenicima svoj susret i upoznavanje sa »zmijom—dugom«.

Posebne magijske ceremonije prate, naravno, umiranje i smrt, te pogrebne svečanosti, na kojima se ovdje nećemo iscrpnije zadržati zbog njihove sioženosti. Spomenut ćemo samo neke od njih:

Seciranje određenih dijelova tijela, posebno utrobe i udova, vrši vrač da bi utvrdio uzrok smrti, odnosno krivca koji je uzrokovao smrt »dragog pokojnika«. To utvrđivanje krivca služi osvetničkoj magiji, neke vrsti krvnoj osveti.

Balzamiranje leša najčešće se izvodi vađenjem lako pokvarljive utrobe i višenedjeljnim sušenjem leša na uzdignutom mjestu u krošnji drveta, izloženom suncu i vjetru ili dimu od vatre.

U nekim krajevima Nove Gvineje, a — možda upravo pod utjecajem s tog susjednog arhipelaga — isto tako i na krajnjem sjeveroistoku australskog kontinenta, balzamiranje i mumifikacija leša vrši se još posebno u svrhu otkrivanja krivca za smrt dotične osobe. Leš se položi na uzdignuto postolje od granja, a ispod njega poredaju se u krugu kamenčići, od kojih svaki označuje tačno određenu osobu iz kruga pokojnikovih znanaca i ljudi za koje se pretpostavlja da bi na bilo koji način — zbog zavade, zlobe, ljubomore, mržnje ili koristoljublja — mogli posredno ili neposredno biti odgovorni za njegovu bolest ili smrt. Kada nakon par dana nastupi dekompozicija leša, te se iz leša počne cijeđiti sok, vrač će, prema smjeru kojim se sok slijeva na zemlji, odrediti krivca i osveta plemena nemilosrdno će se sručiti na osobu označenu dotičnim kamenčićem. Jedinu zaštitu može takvom designiranom nesretniku pružiti eventualna protektivna magija drugog vrača, o čemu je već bilo riječi u ranijem poglavlju.

Iz ovog letimičnog prikaza vidimo da magični elementi igraju izvanrednu ulogu nad životom, bolešću i smrću australskih urođenika i da — zahvaljujući svojoj vještini vračanja — urođenički narodni medicinari uživaju izvanredan ugled i vrše vrlo moćan utjecaj na svoje suplemenike.

Zdravstveno stanje urođenika — njihove najčešće autohtone i importirane bolesti

Budući da su prastanovnici Australije bili kroz mnogo milenija izolirani od drugih rasa, njihovo zdravstveno stanje ima poseban patogenetski značaj i valja ga posmatrati s posve specifičnog aspekta.

Prije svega, vanredno teški životni uvjeti u surovom i škrtom ambijentu, a uz to nizak razvoj autohtone civilizacije uz izuzetno primitivno stanje lične i kolektivne higijene, uzroci su da su urođenici bili izloženi mnogobrojnim toksama štetnim po zdravlje.

S druge strane, možemo — zahvaljujući upravo tim nepovoljnim faktorima — uočiti pojavu njihove vjekovne adaptacije na štetne nokse i pojavu kroz mnoge generacije akvirirane otpornosti prema nizu patogenih faktora, donekle sličnu onoj, u nas već poslovičnoj otpornosti naših Roma koji izvanredno dobro podnose ne samo teške klimatske i meteorološke uvjete nomadskog života, nego isto tako i mnoge infektivne nokse, čak i opasne toksine koji se mogu naći u izvjesnim njihovim alimentarnim navikama. Poznato je da su naši Romi bez štete jeli meso uginulih životinja, često možda i bolesnih, što se imalo zahvaliti ne samo specijalnom načinu njegove obrade (dugo kuhanje uz dodatak određenih biljnih začina), nego sigurno i navici, naslijeđenoj kroz generacije, uslijed čega su postali imuni na određene toksine. Sličnu, gotovo identičnu pojavu možemo naći u australskih aboridžina koji se hrane svime do čega mogu doći, a mnogi njihovi obredi, manipulacija s lješinama umrlih ljudi, u stanju početne ili uznapredovale dekompozicije, za njih je bezopasna, mada bi svaki Evropejac kod takvog pothvata sigurno dobio teško otrovanje ptomainom i sepsu. Isto tako prolaze nekažnjeno zahvati cirkumcizije, subincizije i urezivanja keloida (skarifikacija), mada je tehnika tih zahvata krajnje drastična i nečista, te bi u civiliziranoj sredini sigurno imala teške posljedice.

Ipak, pogriješit ćemo ako mislimo da australski urođenici uživaju u dobrom zdravlju. Naprotiv, uprkos prirođenoj otpornosti prema mnogim patogenim faktorima, u njih se mogu naći mnoge bolesti. U prvu skupinu spadaju bolesti vezane za način života, u drugu skupinu one koje se javljaju neovisno o životnim i radnim navikama, ali su ipak autohtone, dok se u posljednja dva stoljeća sve češće mogu naći egzogena oboljenja treće skupine importirana od došljaka koji su ih prenijeli na urođenike u sve češćim međusobnim kontaktima (6).

Od oboljenja prve skupine valja prije svega spomenuti bolesti zuba.

Urođenik nemilosrdno troši svoje zube koristeći ih kao alat vrlo heterogene primjene (čak i za obradu drveta i školjki), a pored toga hrani se pretežno sirovom hranom, često s primjesom sitnog pijeska, uslijed čega tu hranu mora dugo i snažno žvakati. Tako intenzivna upotreba zuba dovodi do pravilnog oblikovanja zubnih lukova, zubi su prilikom izrastanja ravnomjerno razvijeni i snažni, a degenerativnih pojava nema,

isto tako ne događa se neizbijanje ili prerastanje nekih zuba. Mliječ-
no zuba o traje mnogo dulje, a karijes i druga oboljenja zuba u dje-
tinjstvu praktički ne postoje. Međutim, snažnom upotrebom u odrasloj
dobi dolazi do njihove jake istrošenosti, tako da je u starim danima co-
rona izlizana sve do ruba desni, pa u dubokoj starosti dolazi i do zub-
nih oboljenja.

Bolesne zube urođenici vade pomoću poluge. Nakon što se gingiva nok-
tima palca odvoji od zuba, tvrda se palica prisloni uz vrat zuba i uz po-
moć prstiju zub se izluksira ili se udarcem poluge jednostavno izbije.

Gingivitis se može češće naći, a u Centralnoj i sjeverozapadnoj Australiji
uočene su češće zubobolje. Interesantno je zapažanje Carl L u m h o l z a
oko 1890. g. da neki urođenici liječe zubobolju snažnim isisavanjem
obraza dok ne poteče krv, što bi odgovaralo primjeni pijavica u našoj ili
vantuza u ruskoj pučkoj medicini.

Vrlo česte su razne povrede, bilo one koje nastaju u potrazi za
hranom, nehotičnim ozljedama, ili ranjavanjem u borbi, bilo skarifikaci-
je koje se nanose u vezi s raznim ritualima, o čemu je već bilo govora.
Skarifikacije, da ne bi per primam zarasle, posipaju se vrelim pepelom,
dok krvarenje prilikom cirkumcizije relativno brzo prestaje, jer je zah-
vat popraćen snažnim gnječenjem tkiva.

E. G r i b b l e je 40 godina promatrao život urođenika (1885—1925). U
svom djelu »Forty years with the Aborigines« (14) navodi da oni liječe
rane zatvaranjem rane pomoću gline, što podsjeća na zatvoreni gips su-
vremene ratne kirurgije. Ne nastupa ni tetanus, ni gnojenje, jer u tlu
australijske pustinje nema patogenih klica.

Drugi autor, P e r c y G o o d a l e, opisuje da urođenici anestetiziraju svo-
je ranjenike polaganjem u ledenu vodu, što bi odgovaralo modernoj hi-
bernaciji (13).

Ponegdje se (npr. u plemenu Bunya) rane mekih dijelova liječe ugljenom
od sagorelog eukaliptusa (ćumur — Charcoal). Autor tog zapažanja je
Mrs C o n s t a n c e C a m p b e l l P e t r i e. Ona tom lijeku pripisuje ad-
stringirajuće svojstvo, zbog čega se isti lijek inače upotrebljava za lije-
čenje dizenteričnih proljeva. Po istoj autorici rane se vrlo rijetko zag-
noje, mada ih posipaju pijeskom, a izložene su i rojevima muha, što se
pripisuje baktericidnoj moći sunčanih zraka (28).

Što se povreda tiče, potrebno je još napomenuti da se t e t a n u s javlja
samo izuzetno. Teško je reći da li ga je bilo i prije otkrića Australije i
dolaska bijelaca, pa postoji mogućnost da je bacil tetanusa importiran
tek od došljaka i importiranih domaćih životinja.

Prijelomi kostiju dosta su česti i urođenici ih liječe dosta spret-
nom imobilizacijom služeći se raznim primitivnim, ali svrsishodnim pri-
ručnim sredstvima, kao što su: 2—4 trake eukaliptusove kore složene uz
slomljeni ud i pričvršćene vezovima od lijana (povijuša), ili se slomljeni
ud omota opusumovim krznom i čvrsto ovije lijanama (18).

U misionarsku stanicu King George Sound (Zapadna Australija) doprem-
ljen je na liječenje jedan urođenik kome je potkoljenica bila teško pov-
rijeđena kopljem. U svom plemenu liječen je tako da je poviše mjesta
povrede, ispod koljena, noga obložena užarenim ugarcima eukaliptusovog
drveta, čime je izazvana linearna kombustija mekih dijelova. Zatim je
vrač nadodavao žeravicu na sprženo mjesto sve dotle dok povrijeđena
noga nije vatrom otcijepljena. Kako vidimo, urođenici primjenjuju neku
vrstu primitivne kauterizacije mjesto naše lege artis ampu-
tacije. Pacijent je začudo preživio ovu drastičnu terapiju.

Inače, o p e k l i n e su u urođenika dosta česte, osobito u male djece, jer
se horda noću štiti od studeni ležeći na spavanju između dvije vatre.
Terapija se vrši aplikacijom masnih povoja. U jugoistočnoj Australiji
(država Viktorija) opekline se premazuje bilo kakvim lojem i zatim za-
prašuje pulverziziranim okerom, vrstom zemlje koja inače služi urođeni-
cima za slikanje ornamenata i bojadisanje kože, dok se u Novom južnom
Wales-u aplicira salo od zmijske Carpet snake iz porodice pitona ili salo
od guštera guane (2).

S obzirom na to da cijeli australijski kontinent običuje zmijama, kojih
ima 140 specijesa, od toga dvadeset specijesa spada među najopasnije
otrovnice svijeta, to su i u jedi zmija vrlo česti. Urođenici — od
pamtivijeka suočeni s tom opasnošću — znaju dobro razlikovati ujed
neotrovne zmijske od otrovne, pa su im i posljedice jasne od početka. Ako
je neko ugrižen od jake otrovne (4), oni i ne pokušavaju poduzeti li-
ječenje, nego smatraju da je ta zmija djelovala po nalogu mračnih sila
crne magije. Ugriženi umire, a njegova porodica uz pomoć plemenskog
vraća poduzima mjere osvete. Ako je ugriz bio neotrovan, onda se ugri-
ženi podvrgava proceduri medicinmana. Kako vidimo, urođenički vrače-
vi ne žele se prihvatiti dubioznog posla koji bi mogao poljuljati njihov
autoritet. U novije vrijeme počele su se i u nekih urođeničkih plemena
primjenjivati sukcije, istiskivanje i paljenje rupica od zmijskog ujeda
i podvezivanje ugriženog uda, ali te mjere sigurno su već prihvaćene od
doseljenih bijelaca, te se ne mogu svrstati u urođeničku pučku medicinu.

U ovu skupinu spadaju još ubodi otrovnih i n s e k a t a (škorpion i o-
sa), kao i otrovnog bilja, s kojima se urođenici, osobito žene u potrazi
za hranom, svakodnevno susreću.

I, na kraju, u ovu prvu skupinu uvrstit ćemo deficitarna obolje-
nja. Začudo, i pored velikih teškoća u pronalaženju hrane u dalekim
stepskim i pustinjanskim prostranstvima Australije, deficitarna oboljenja,
napose avitaminoze, vrlo su rijetka. Jedna takva mala epidemija skor-
buta registrirana je u nedavnoj prošlosti (1929) u Hermannsburg-ovoj
misionarskoj stanici u Centralnoj Australiji koja je pored urođenika za-
hvatila i bijele misionare.

Mnogo češća je teška i n a n i c i j a kao posljedica dugotrajnog kronič-
nog gladovanja. Općenito, kronična pothranjenost je svojstvena svim u-
rođeničkim plemenima u stepskim i pustinjanskim krajevima cijelog kon-
tinenta, osim uskih priobalnih krajeva i plodnog jugoistoka. Zbog toga

su lovni reviri i plemenski rejoni u tim područjima relativno prostraniji, a plemena se brane od akutne gladi na više načina. Po potrebi pleme se dijeli na podgrupe, a svaka podgrupa dobiva svoj dio lovišta. Ako ni to nije dovoljno, podjela se nastavlja, te svaka porodica dobiva svoj lovni revir, gdje muškarci love divljač, a žene pretraže svaku stopu zemlje u potrazi za vodom i jestivim biljnim plodinama. Kad se i na taj način iscrpu sva vrela ishrane, pleme se odlučuje na selidbu, te odlazi daleko od svog iscrpljenog lovišta u bogatiji, još neiscrpljen revir, pri čemu se eventualno sukobljuje s tamošnjim plemenima u borbi za goli život. Ipak, međuplemenski ratovi zbog lovišta vrlo su rijetki. Motiv za oružane sukobe treba tražiti u drugim uzrocima (bolest ili smrt jednog ili više pripadnika plemena koju crna magija utvrdi kao posljedicu nečijeg neprijateljskog uroka, kako bismo se mi izrazili našim pučko—medicinskim jezikom). U slučajevima oskudice i gladi prije ćemo naići na međuplemensku solidarnost, osobito u pitomijim, plodnijim priobalnim krajevima, pa se često događa da između plemena na obali i onih u neplodnom zaleđu postoje prećutni ili ad hoc sklopljeni sporazumi o korištenju lovišta i ribolova tako dugo dok traje oskudica u unutrašnjosti.

Druga skupina patogenih faktora obuhvata bolesti koje možemo smatrati autohtonima, a nemaju neposredne veze sa uvjetima života i rada urođenika.

Izvjestan broj tih bolesti nosi ime samo po dominantnom simptomu, npr. glavobolja, zubobolja, dijareja, kašalj, kongestija, bolovi u krstima, kostobolja, vrućica. Prema tome i terapija koju primjenjuju urođenički vračevi protiv ovih bolesnih stanja, ukoliko se ne smatraju djelom neprijateljskog uroka, ograničava se na simptomatološke zahvate, grijanje oboljelog mjesta kengurovim ili oposumovim krznom, ili sipanje eukaliptusovog lišća u rupu prethodno zagrijanu užarenim ugarcima, prekrivanje takvog ležišta kengurovim krznom, polaganje bolesnika na takav ležaj i pokrivanje drugim krznom, da se dobro preznoji.

Protiv glavobolje često se vrši sukcija, isisavanje krvi na mjestu koje boli, kako je već opisano za zubobolju.

U plemenu Tika—Taka na sjeveru Australije lijek protiv glavobolje priprema se iz sjemenke kvan—don. Razbijanjem tvrde ljuske vadi se sjeme, poput oraščića, pa se drobi i melje pomoću kamena sve dok ne nastane ljepiva masa. Ta se masa utrlja u kožu na gusto—kuštravoj glavi bolesnika koji zatim ostane ležati mirno na boku dok bol ne popusti. Teško je vjerovati da bi ta mast mogla doći do učinka kroz gustu kosu, pa se vjerovatno i u ovom slučaju radi o sugestiji koja u pučkoj medicini australijskih urođenika očito igra vrlo značajnu ulogu.

I krv nalazi široku terapijsku primjenu. Muškarcima se oboljelo mjesto premazuje krvlju iz ženskih labija, a ženama krvlju iz muškog spolnog organa.

Pored ovih simptomatskih stanja mnogo su raširene očne bolesti, što je razumljivo s obzirom na vrlo nizak higijenski standard, česte ozlje-

de očiju i milijarde muha koje stalno prate svaku individuu i grupu aboridžina, opsjedajući im oči, nos, usta, spolovilo, anus i povrede na koži. Osim traumatskih oštećenja, najčešće oboljenje je kronični blefarokonjunktivitis s komplikacijama na korneji i u smislu folikuarnog konjunktivitisa, što ih prisiljava da uvijek drže vjeđe poluzatvorene i, kad žele pogledati u daljinu, već iz navike zabacuju glavu unutra.

Od specifičnih infekcija najrašireniji su trahom i gonorojična blenoreja, obje, naravno, importirane u Australiju od povremenih posjetilaca sa Celebesa i drugih otoka Malajskog arhipelaga u vremenu prije Cook-ovog otkrića Australije.

Grupa konstitucionalnih oboljenja također se može smatrati autohtonom. Ovamo spadaju: izvjesni poremećaji rasta i razvitka kao što je tzv. dwarfizam (patuljasti rast—liliputanizam, kao i akromegalija i gigantizam), progresivna mijatrofija i razni deformiteti, zapaženi već 1777. g. prilikom prvih naučnih istraživanja Cook-ove ekspedicije (sir Joseph Banks) (1).

Na sjeveru kontinenta pronađena je masovnije pojava plavokosih individua, a iznatan broj albinosa.

Oboljenja štitnjače, napose u smislu hipofunkcije s duševnom zaostalošću, također se mogu često pronaći.

Posebno mjesto pripada jednoj tipično australijskoj bolesti raširenoj među urođenicima, naročito u centralnim dijelovima kontinenta. To je deformacija bedrene kosti u smislu anteroposteriorne devijacije, tako da kost poprima oblik bumeranga, odatle joj ime »bumerang udovi«. I na tibijama može nastupiti sploštenje, a deformacija zahvata i kosti podlaktice. Kad bolest uznapreduje, ona čini poteškoće u hodu, noge se kreću poput velikih šestara. Neki autori (C. Hackett i drugi) smatraju »bumerang udove« jednom manifestacijom endemske frambezije. Drugi smatraju da ona nastaje djelomice zbog insuficijentne ishrane i zbog načina kako urođenici sjede (na potkoljenicama podvijenim pod bedra). Ovim drugim tumačenjem ne bi se mogle objasniti promjene na podlakticama.

Pored »bumerang udova«, u ovu skupinu spada i bolest gangosa, što je u stvari identično s destrukcijom koštanog korijena nosa, a pojavljuje se vrlo često u osoba oboljelih od frambezije.

Kao treća treba da se spomene »irkintja«, oboljenje slično gangosi. Nastaje infekcijom ogrebotina, ragada, na prljavim dijelovima kože, bilo prljavim rukama, ili muhama. Na mjestu primarnog infekta ulceracija se kasnije pretvara u brazgotinu, a sekundarna erupcija nije zapažena.

Ovaj trijas uklapa se u jednu grupu oboljenja srodnu s luesom (lues—frambezija—irkintja), za koju se pretpostavlja da je importirana od malajskih imigranata (Celebes, Malaka) u jednoj od slučajnih migracija prije više hiljada godina, te da je kroz taj dugi vremenski period izgubila na virulenciji i poprimila današnji blagi tok.

Još jedna zarazna bolest — po imenu koje nosi — mogla bi se smatrati autolitonom bolešću Australije. To je Q—gрозница, skraćeno ime za queensland-sku groznicu, neke vrsti nespecifična pneumonija, zapravo stočna zaraza, od koje lako obolijevaju i ljudi. Ime je dobila po tome što je prva značajnija epidemija otkrivena na farmama Queensland-a, odakle je prenesena i u Evropu. Međutim, danas je sigurno da je njeno porijeklo izvan Australije, te se ne može uvrstiti u autohtone bolesti Australije.

I na kraju da se osvrnemo na područje psihijatrije.

Duševne bolesti urođenika nisu toliko rijetke kako bi se moglo pretpostaviti za jednu rasu koja živi pod tako divljim, prirodnim uvjetima kao australski aboridžini (8).

Najčešće one su odraz straha od smrti. U literaturi su opisani mnogi slučajevi patoloških psihosomatskih stanja, u koja zapadaju urođenici koji vjeruju da su postali metom uroka. Ako urođenik sazna da je na njega usmjeren magični učinak »pokazivača smrti« (death pointera), on se od tog časa osjeća teško bolesnim i za najkraće vrijeme svisnut će od straha, a da se naknadno ne može utvrditi na njegovom lešu ni najmanji trag organskog oboljenja.

Na sličan način umiru »od tuge i nostalgije« urođenici koji su zbog bilo kog oboljenja (npr. zbog izolacije uslijed varirole, lepre) hospitalizirani u zdravstvenoj ustanovi daleko od svog plemena, što u znatnoj mjeri otežava sprovođenje mjera suvremene zdravstvene zaštite urođenika.

Spomenuli smo već smrt koja nastupa poslije rituala crne magije za uklanjanje gojaznosti. Nedostatak bilo kakvog vidljivog traga kirurškog zahvata na trbuhu ukazuje na mogućnost mistifikacije i smrti zbog psihogenog šoka.

Treća skupina patogenih faktora obuhvata patologiju importiranu poslije otkrića Australije od strane bijelih doseljenika i Azijata koji su došli na kontinent radi ribo'ova, trgovine itd.

Ovamo spadaju u prvom redu akutne i kronične zarazne bolesti. Uglavnom te bolesti su od ograničenog epidemiološkog značaja, jer urođenici žive u manjim plemenskim zajednicama, razasuti na ogromnim prostranstvima, te malokad dolazi do međusobnih kontakata. Usljed toga uvjeti za širenje zaraza su neznatni. Ipak je u prošlosti, dok je kontinent još bio gušće naseljen, povremeno dolazilo do manjih epidemija.

Tako je već 1788. g., nepuna dva decenija poslije iskrcavanja Cook-ove ekspedicije, izbila jedna epidemija varirole u plemenima oko Jacksonovog zaljeva. Drugu, virulentniju epidemiju varirole u okolici Liverpool planine (New South Wales) jedna engleska vojna jedinica otkrila je 1831. godine (17)

U to vrijeme pojavljuju se epidemije varirole na jugoistoku kontinenta, uzduž donjeg toka rijeke Murray i u sjevernim dijelovima Australije. Ne može se vjerovati da bi sve te epidemije u krajevima, međusobno vrlo udaljenim, mogle nastati iz prvog žarišta u Jackson zaljevu, nego se smatra vjerovatnijim da su variolu importirali u sjeverne krajeve kontinenta još davno prije dolaska Cook-ove ekspedicije malajski ribolovci da se ona postepeno širila od plemena do plemena, te se u okolici Jackson zaljeva pojavila nekako u vrijeme oko 1788. godine.

Lepra je unesena u sjeverne krajeve od Azijata, Malajaca, tek negdje sredinom 19. stoljeća, ona se od strane kolonijalne administracije često identificirala sa frambezijom (ulceracije) ili s držanjem konjskih uzda ili prirođenim manama (defekti šake zbog otpadanja prstiju), a sami urođenici su pojave simptoma lepre svodili na urok i druge učinke crne magije.

Venerične bolesti — lues, gonoreja i ulcerozni granulom — unesene su od Azijata i Indonežana davno prije Cook-ova otkrića.

Malarija i dengua sigurno su importirane sa otoka, ali su ostale dosta izolirane u sjevernim krajevima kontinenta. W. Kirkland u svom djelu »Endemic and epidemic diseases in Northern Territory 1939«. tvrdi da su ih donijeli ribari sa Celebesa; njima on pripisuje također import ankilostomijaze koja je u tim krajevima dosta raširena (19, 16).

Skabijes i druga parazitarna oboljenja kože donijeli su Kanaci s Melanezije, Papuanci, a i bijelci. Ehinokokus je došao sa psima došljaka i brzo se proširio na urođenike preko dingosa, s kojima urođenici žive u uskom kontaktu, grijući se uzajamno noću na spavanju u hladnim pećinama i u stepi.

Import narkomanije (pušenje opijuma) autori pripisuju Kinézima koji su tu dolazili radi trgovine, a za širenje alkoholizma i nikotinizma odgovorni su bijelci, ali su urođenici tim porocima brzo podlegli i uskoro su počeli i sami trgovati duhanom, opijumom i žestokim pićima (20).

Neke metode liječenja biljem i drugim prirodnim sredstvima

Pored već spomenutih ljekovitih sredstava, u literaturi se može naći velik broj ljekovitog bilja koje upotrebljavaju urođenici, pa da spomenemo samo neke od njih (23):

— Tasmanijski plavi eukaliptus upotrebljava se u Ngarrabul—plemenu za liječenje raznih bolesti, osobito za očne bolesti;

— Eukaliptus podvrste Lemon scented gum (eukaliptus mirisa limuna) služi u sjevernom dijelu Queensland-a kao repelent protiv komaraca i Moskita;

— Eukalipthus u Motakooli plemenu upotrebljavaju za liječenje proljeva;

— Tasmanijskom cedru pripisuju se razna ljekovita svojstva;

— Iz češera i cvijeta biljke Banksija fermentacijom se pravi piće koje razveseljava kao alkohol;

— Kvašenjem zelenih mrava u vodi nastaje piće koje steže usta i osvježuje za ljetne žege, a ima i adstringirajuća svojstva (24);

— Kosa s glave, žvakanjem sasvim usitnjena u prah i izmiješana s pljuvačkom, upuhuje se u oči kao lijek protiv trahomatoznog panusa, navodno s izvanrednim uspjehom.

Zaključak

Početkom 20. stoljeća australijska je vlada počela voditi veću brigu o urođenicima i njihovom kulturnom i zdravstvenom uzdizanju. Novim zakonima nastoje se ukloniti i ispraviti grješke iz nedavne prošlosti, kada je urođenik smatran životinjom i slobodno je mogao biti ubijen poput divljači, bez odgovornosti.

Urođenicima su određeni rezervati, gdje mogu nesmetano živjeti po svom nahodjenju, a onima koji se odlučuju za naseljavanje na farmama bijelaca, u naseljima i industrijskim revirima omogućuje se prijelaz na donekle civilizirani život uz sistematsku brigu i za školovanje i za zdravstvenu zaštitu

Zasada se taj proces još nalazi u svojim skromnim začetima, ali ipak ima već nekoliko urođenika koji su elementarna znanja iz medicine stekli kao bolničari u javnim zdravstvenim ustanovama, a najdarovitiji među njima završili su i srednjemedicinsko školovanje, te predstavljaju snažan oslonac javnoj zdravstvenoj službi za rad u urođeničkim rezervatima.

Da tu još ima teškoća, mogli smo razabrati iz ovog rada naročito zbog urođeničkog praznovjerja i zbog otpora njihovih vračeva koji se osjećaju ugroženi prodiranjem suvremene civilizacije.

Bibliografija

1. Basedow H.: Diseases of the Australian Aborigines. Journal of Tropical Medicine and Hygiene sv. 12—18, Sydney, 1932; — 2. Beddoe J.: On the Aborigines of Central Queensland. Royal Anthropological Institute Journal, 1877; — 3. Berndt R., Berndt C.: Magic and Sorcery of Australian Aborigines. Australian Encyclopaedia I; — 4. Beveridge P.: On the Aborigines Inhabiting the Great Lacustrine and Riverina Depression. Journal and Proceedings, vl. 17, Royal Society of New South Wales, Sydney, 1883; — 5. Burkitt A. N., Neil W. G.: Early Man of Australia. Australian Encyclopaedia I; — 6. Cleland J. B.: Diseases and Medicine of

the Australian Aborigines. Australian Encyclopaedia I; — 7. Cowtey J.: Aboriginal Medicineman. Sandorama »Sandoz«, 1965; — 8. Cowte J., Kicson M. A.: Australian Ethnopsychiatry, the Walbiri Doctor — Medical Journal of Australia, vol. 2, 1964; — 9. Cowte i drugi autori: The Serpent and the Tide—Culture—Contact and Mental Health in Australian Aborigines. Rukopis (typescript) u Australian Institute of Aboriginal Studies, Canberra, 1968; — 10. Elkin A. B.: Primitive Medicine Men. Medical Journal of Australia, nov. 1935; — 11. Elkin A. P., Berndt R., Berndt C.: Religion of Australian Aborigines. Australian Encyclopaedia I; — 12. Fenner F.: Physical Features of the Australian Aborigines. Australian Encyclopaedia I; — 13. Goodale P.: Native Medicine Can Cure. Northern Australian Monthly, juli 1957; — 14. Gribble E. R. B.: Forty Years with the Aborigines. Izd. Angus and Robertson, Sydney, 1930; — 15. Handbook Australia 1971 (statistički podaci o urođenicima); — 16. Hann W.: Diary of the Northern Expedition under the Leadership of Mr. W. Hann Government Press, Brisbane, 1873; — 17. Hardy B.: West of the Darling. Jacaranda Press, Milton, 1969; — 18. Hoets J.: A Study of Healed Fractures in the Australian Aboriginal Medic. Journal of Australia, vol. 2/19—22, 1949; — 19. Kirkland V. B.: Endemic and Epidemic Diseases in Northern Territory. National Health and Medical Research Council, 6. Session, 1939; — 20. Lumholtz C.: A Residence among the Natives of Australia. American Geographical Society Bulletin, vol. 21, 1889; — 21. Lumholtz C.: Among Cannibals — an Account of Four Years Travels in Australia and of Camp Life with the Aborigines of Queensland. Izd. Murray, London, 1890; — 22. Mc Carthy F. D.: Domestic and Economic Life and Stone Arrangements of the Australian Aborigines. Austral. Encyclopaedia I; — 23. Mc Pherson J.: The Eucalyptus in the Daily Life and Medical Practice of the Australian Aborigines. Mankind, vol. 2/6, 1939; — 24. Maynard B.: Wild Orchard. »Walkabout«, vol. 13/9, 1974; — 25. Meggitt M. J.: Djanba among the Walbiri. Central Australian Anthropos, No. 50, 1955; — 26. Palmer E.: The Problem of Infanticide. Anthropological Institute Journal, vol. 13, 1883; — 27. Palmer E.: The problem of Infanticide. The Australian Race, vol. 2, 1886; — 28. Petrie C. C.: Dva pisma iz Murrumba — Northern Queensland, naslovljena njenom ocu Thom Petrie-u; Howitt Papers 1/6, 1899. i 1902; — 29. Roth H. L.: The Aborigines of Tasmania. 2. izd., 1899; — 30. Roth W. E.: Superstition. Magic and Medicine, 1903; — 31. Wood F. J.: Tasmanian Vanished Race, 1935.

Za korišćenje literature, arhivskih materijala i muzealnih eksponata zahvaljujem Institute-u of Anatomy u Canberra-i, Australian Institute-u of Aboriginal Studies u Canberra-i i Australian Museum-u u Sydney-u. Napose zahvaljujem uvaženom gosp. prof. dr John-u Cowte-u iz Sydney-a na dragocjenim informacijama iz područja urođeničke antropologije i patologije.

SOME INTERESTING ITEMS OF THE AUSTRALIAN ABORIGINE MEDICINE

Alfred NICK

In 1971. the author spent several months in Australia, where he had the opportunity to study most interesting aspects of Aboriginal medicine.

The material, based upon an extensive bibliography as well as the documentation from the archives and the collections of the Anatomic Museum within the Institute of Anatomy in Canberra, the Australian Institute of Aboriginal Studies in Canberra, the Australian Museum in Sydney and particularly informations obtained from Professor dr. John Cowte of Prince Henry Hospital in Sydney, is submitted as follows:

— *Introduction* on the origine and characteristics of the Australian Aboriginal population and its general and medical civilization.

— *Chapter One* deals with living conditions of the Aborigines, explaining particularly the difficulties in supply of water and food, as well as some patterns of cannibalism in the past.

— *Chapter Two* contains some elements of Aboriginal religion, sorcery and magic, necessary for better understanding of the following chapter.

— *Chapter Three* explains the elements of magic in the native medicine, with specific reference to the ritual ceremonies performed by the Aborigines from birth to death.

— *Chapter Four and Five* elaborate the health condition of the Aborigines, their diseases — both autochthonous and imported ones — and some interesting methods of treatment practiced by the medicinemen or — exceptionally — elder women.

— In *Conclusion* are pointed out the measures undertaken by the Australian Government, from the beginning of the 20th century, in order to repair the mistakes of the recent past and to offer the Aborigines better living conditions, with emphasis on health protection and schooling.

— *Finally*, more significant bibliography is quoted, together with recognition to the above mentioned institutions and individuals for the assistance given in preparation of this work.

OSNIVANJE PRVE APOTEKE U KARANOVCU (KRALJEVU) 1881. GODINE

Vojislav MARJANOVIĆ

Opisujući naše gradove — varoši i varošice — u poslednjoj četvrti XIX veka, čuveni istoričar Milan Đ. Milićević se zadržao i na sreskom mestu Karanovcu i o njemu dao dragocene podatke koje na ovom mestu koristimo. U tom opisu on je kazao:

»Karanovac, na levoj obali Ibra, 1 sat jugozapadno od utoka ovog u Moravu, a 1 sat istočno od Ziče. Karanovac je na vrlo lepom mestu, u doista širokim ravnica, oko kojih su se digle krasne planine, veoma romantične za oko.

Nama je nepoznato kako postanje Karanovca, tako i njegovog imena. Ima neka priča o nekom kara novcu (crnom novcu), ali nam se čini da je verovatnije misliti da je ona postala posle imena ove varoši, i možda baš po njemu udešena.

Karanovac je već na izmaku one dugačke ravni koja se pruža od Ovčara do Ibra.

Ravnica ta, približivši se Ibru, ima nekoliko odseka; posle svakog odseka pruža se glatka ravan, samo niže od one nad odsekom. Stari je Karanovac bio blizu takvog jednog odseka, a sada je premešten dalje na istok u ravan koja se završava odsekom nad drugom nižom ravnicom koja se opet pruža do samog utoka Ibra.

Na ivici ove ravni na kojoj je Karanovac stoji šanac iz vremena borbe za slobodu. Pominje se da je Karanovac pao u ruke Austrijancima 1737. g., ali ga oni nisu dugo držali, pošto je, na dve godine docnije, sva njihova tekovina otišla opet Turcima. Godine 1789. uzeo ga je Mihaljević, ali i tada ga nisu carevci dugo držali.

18. juna 1805. počela ga je opsađivati srpska vojska. Tu su bile ove starešine: Karađorđe, Janko Katić, Sima Marković, Vasa Čarapić, Đuša Vulićević, Stanoje Glavaš, kapetan Radić Petrović koji je upravljao opsađivanjem, Mladen, Prota Kragujevački, Prota Nenadović, Lazar Mutar, Prota Dragačevski, prota Jagodinski, kaludera i popova dosta, a i vojske oko 6.000 ljudi, među kojima 1000 konjika.

29. juna, licem na Petrov-dan Turci iziđu iz Kragujevca, dadu hata Karađorđu i vrata šašanu koju su bili uzeli 20 juna, pa ih onda Srbi isprate do Kurilova da idu u Pazar«.

Posle su opisane borbe tokom prvog i drugog ustanka i na kraju kako je zauzet Karanovac. Dalje je opisano kroz koje je faze u svom napretku i izgradnji prošao Karanovac i kako su u njemu osnivana državna nadležstva i ustanove. Na kraju opisane je rekao:

»Karanovac je načinio krasnu zgradu za škole. On za sad ima samo osnovnu školu mušku i žensku, u prvoj je tri učitelja i 134 đaka, a u drugoj jedna učiteljka i 42 učenice«

Ovaj opis Karanovca je Milićević dao u 1876. godini, kada se još nije zvao Kraljevo. To novo ime je dobio tek 1882. g., kada je kralj Milan, po